

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84935,Kowalczyk-Jan.html>
2021-11-28, 09:00

Kowalczyk Jan

KOWALCZYK Jan (16 X 1833, Rzeszotary k. Wieliczki – 8 XII 1911, Warszawa), astronom. Syn Jakuba i Reginy z Michalików.

Uczęszczał do szkoły w Wieliczce, od 1848 do Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Od 1856 studiował na UJ; w I 1861 uzyskał doktorat z filozofii na podstawie pracy poświęconej badaniom odchylenia igły magnetycznej. W 1862 rozprawa *O prawidłach oznaczania środka ciężkości* posłużyła mu do habilitacji i otrzymania prywatnej docentury z mechaniki stosowanej; wykładał na UJ mechanikę analityczną. Jednocześnie w 1862–65, za dykcji F. Karlińskiego, był adiunktem krakowskiego obserwatorium; przeprowadzał obserwacje astrometryczne, meteorologiczne i fenologiczne, wykonywał obliczenia związane z wyznaczaniem orbit ciał niebieskich. W III 1865 objął stanowisko starszego adiunkta w Obserwatorium Astronomicznym w Warszawie, kierowanym przez J. Baranowskiego. Poświęcił się badaniom planetoid i komet. Wyniki obserwacji, jak również rezultaty obliczeń elementów orbit, publikował w „Astronomische Nachrichten”, „Berliner Astronomisches Jahrbuch” i „Vierteljahrsschrift der Astronomischen Gesellschaft”. W Warszawie habilitował się po raz drugi, przedłożywszy pracę *Sposób oznaczania bezwzględnych przeszkód ruchu małych planet* i w XII 1867 otrzymał stanowisko docenta astronomii Szkoły Głównej Warszawskiej. W 1867–69 wykładał tam astronomię praktyczną i geodezyjną. Po zamknięciu Szkoły Głównej Warszawskiej i przyłączeniu w 1873 obserwatorium do Cesarskiego Uniw. Warszawskiego otrzymał stanowisko pełniącego obowiązki starszego astronoma obserwatora pod warunkiem uzyskania stopnia magistra w ciągu dwóch lat. Wywiązał się z tego w 1875, przedstawivszy rozprawę poświęconą wyznaczaniu elementów orbit planet i komet na podstawie dużej liczby obserwacji, opublikowaną rok wcześniej w języku rosyjskim. Został zatwierdzony i funkcję tę

sprawował do końca swej zawodowej działalności.

W VI 1876 zainicjował program wyznaczenia współrzędnych 6041 gwiazd w pasie deklinacji od $-1^{\circ}50'$ do $-7^{\circ}10'$, prowadząc obserwacje kołem południkowym Reichenbacha i Ertela. Przedsięwzięcie to wpisywało się w międzynarodowy program katalogowania pozycji gwiazd zaproponowany w 1867 przez F.W.A. Argelandera, a koordynowany przez Astronomische Gesellschaft. Wyniki 20-letniej pracy K. nie weszły do grupy katalogów Astronomische Gesellschaft, natomiast ostateczna wersja katalogu warszawskiego (na epokę 1880.0) została nakładem obserwatorium wydana w języku niemieckim w 1904. Katalog warszawski był wyróżniającym się przedsięwzięciem badawczym w astronomii uprawianej w tamtych czasach na ziemiach polskich. K. był autorem dwóch monografii – pierwszych na ten temat w języku polskim: książka *O sposobach wyznaczenia biegu ciał niebieskich* (1889), napisana na konkurs krakowskiej AU, otrzymała w 1883 Nagrodę im. Mikołaja Kopernika ustanowioną przez gminę miasta Krakowa; jej dopełnieniem była rozprawa *O sposobach obliczania przeszkód biegu ciał niebieskich* (1901) poświęcona rachunkowi perturbacyjnemu. K. wydał też popularną książkę *Mikołaj Kopernik i jego układ świata* (1872), dołączoną do czasopisma „Przyroda i Przemysł”. W dwóch pierwszych tomach „Pamiętnika Fizjograficznego” (1881, 1882) opublikował podsumowanie obserwacji meteorologicznych wykonywanych w obserwatorium w 1826–80. Pisał o astronomii i meteorologii w licznych artykułach umieszczanych w prasie oraz wydawnictwach encyklopedycznych. Wraz ze S. Kramsztykiem i J. Jędrzejewiczem należał do czołowych popularyzatorów wiedzy o wszechświecie w swojej epoce. Opracował też historię Obserwatorium Astronomicznego w Warszawie. Pierwszą pracę na ten temat K. opublikował po rosyjsku w 1894, a jej wersja polska ukazała się w „Wiadomościach Matematycznych” (1897, t. 1). Wersja rozbudowana, obejmująca okres 1820–1900, powstała najpierw po rosyjsku w 1906, później zaś tekst polski przedrukowały „Wiadomości Matematyczne” (1907, t. 11).

W 1905, po znalezieniu w obserwatorium 20 rewolwerów, K. został aresztowany na dwa miesiące, a po zwolnieniu wkrótce przeniesiony na emeryturę.

Od 1902 był członkiem korespondentem AU; w 1907 znalazł się w gronie członków założycieli TNW.

Poślubił Władysławę, córkę prof. J. Aleksandrowicza. Miał z nią pięcioro dzieci; córka Jadwiga była właścicielką i przełożoną słynnej warszawskiej szkoły żeńskiej przy ul. Wiejskiej.

W 1963, podczas obchodów stulecia powstania Szkoły Głównej Warszawskiej, w gmachu Obserwatorium Astronomicznego UW została odsłonięta tablica, upamiętniająca jego życie i działalność.

PSB (S. Dobrzycki).

S. Dobrzycki: *Wydział Matematyczno-Fizyczny Szkoły Głównej Warszawskiej (Sekcja Matematyczna)*, Wrocław 1971; M. Ernst: *Astronomia w Polsce. (Zarys historyczny)*, „Kosmos. Tom Jubileuszowy” 1928; M. Kamieński: *Zarys dziejów Obserwatorium Warszawskiego 1815–1945*, 1972 Seria C 1959, z. 2; J. Kowalczyk: *Krótki rys dziejów Obserwatorium Warszawskiego 1820–1900*, „Wiadomości Matematyczne” 1907, t. 11.

Jarosław Włodarczyk

[Poprzedni](#)
[Następny](#)